
AŞK BÖYLE YAŞANIR İSLAMÎ BİR AŞK REHBERİ

Barbara Pusch

ÖZET

Aşk, insan ilişkilerinin ve toplumsallaşmanın önemli bir boyutunu oluşturuyor. Aşk, hepimizin bildiği gibi geniş bir konudur; insan tarihi boyunca her yerde olumlu olumsuz birçok olayda etkili olmuştur. Bu makalede Halit Ertuğrul'un "Aşk Böyle Yaşanır" adlı aşk rehberinden hareket ederek İslamî aşk söylemi mercek altına almaya çalışacağım.

Anahtar Kelimeler; Halit Ertuğrul, İslamî aşk, *Aşk Böyle Yaşanır*, *Risale-i Nur*

YAZAR HALİT ERTUĞRUL

"Aşk böyle yaşanır"ın yazarını tanıtmak gerekirse şu tespit yanlış olmaz: Halit Ertuğrul bir paradoks ve tanınmayan "İslamî bir bestseller" ve "İslami popüler kültür"ün önemli bir temsilcisi olarak tanımlanabilir. Kitapları bestsellerdir, çünkü 2004'e kadar kitaplarından toplam olarak 1 milyon 100 bin adet satılmıştır. Bu rakam ulusal ve uluslararası ün kazanmış Orhan Pamuk'un 800 binlik kitap satışına göre Türkiye çapında bir rekor. Satış rekorlarına rağmen Halit Ertuğrul Türkiye'de çok fazla tanınmıyor; çünkü popüler medyada pek yer almıyor, konuşulmuyor.¹ Kendisi bu sıfatı kabul etmese de İslamî bir yazar olarak da tanımlanabilir. Nitekim İs-

¹ Son zamanlarda Türkiye'de önde gelen gazetelerden kendisiyle ilgili yalnızca tek bir haber çıktı (Korap 2004).

lamî²/ Nurcu³/ Sünnî-muhafazakâr bir söylemle Sünnî-muhafazakâr bir çevreye hitap ediyor.⁴ Ayrıca kitapları Nurcu bir yayınevinde yayımlanıyor.⁵

*

Halit Ertuğrul 1956 yılında Adıyaman’ın Besni ilçesinde doğdu. Babasız büyüyen yazarın çocukluğu yoksulluk içinde geçmiş ve ancak bir takım yardımlarla okuyabilmişti. İlkokulu doğduğu yerde, ortaokulu ve öğretmen okulunu Kırşehir’de okudu. Daha sonra Niğde Eğitim Enstitüsü ve Gazi Eğitim Fakültesinden mezun oldu. Cumhuriyet Üniversitesinde (Sivas) yüksek lisans ve Sakarya Üniversitesinde (Adapazarı) doktora çalışmalarını tamamladı. Kendisi çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği ve yöneticilik yaptı. İlk mesleki formasyonu öğretmenlik olduğu için Türkiye’nin çeşitli yerlerinde ilkökul öğretmenliği ve okul müdürlüğü yaptı. Daha sonra Millî Eğitim Şube Müdürlüğü ve Millî Eğitim Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığında uzman ve bakan danışmanı olarak çalıştı. Şu anda Kırşehir Eğitim Fakültesi’nde öğretim üyesidir.

Anadolu’da sürdürdüğü bu çok yönlü meslekî hayat dışında ayrıca çok faal bir yazar olarak tarif ediliyor. Kendisiyle yapılmış bir röportajda ifade ettiği gibi, İslamcı veya İslamî bir yazar olarak değil, bilim adamı, sosyolog,

² “İslamî” kavramı bu yazıda çok geniş bir alanı ifade edip İslam diniyle ilgili olan her şey ve İslam diniyle ilgilenen Müslümanlar için kullanılmaktadır. “İslamcı” kavramı ise “politik İslam”ın birçok boyutunu tarif etmektedir. Yazının ilerideki kesimlerinde örneğin Halit Ertuğrul’u “ılımlı İslamcı” olarak tarif ederken bu kavramlar biraz birbirine kaymaktadır. Bu kayışı kavramsal bir belirsizlik olarak algılamamak lazım; dinî ve politik değerler sık sık bir bütün oluşturmaktadır. Nitekim özünde politik olmayan şeyler toplumsal alana taşındığında politik bir boyut kazanabilirler.

³ *Nurcular* bir cemaat oluşturmaktadırlar. Bu cemaat akademik literatürde genellikle modern Türkiye’de gelişmiş dinî bir ekol olarak nitelendiriliyor. Nurcuların manevî lideri Bediüzzaman Said Nursî’dir. Bediüzzaman Said Nursî’nin 130 parçayı aşan eserlerine *Risale-i Nur* adı verilmektedir. Tekrarlayıcı bir üslupla yazılmış olan bu eserler Nur cemaati için çok büyük önem taşımakta ve bütün cemaatin dinî sohbetlerinde okunmaktadır.

⁴ Bir parantez açarak burada birkaç kavram tanımlamak gerekiyor: “Sünnî-muhafazakâr” kavramıyla Türkiye’de sadece İslamcı çevreyi değil, Sünnî İslam anlayışını toplumsal platforma taşıyan bütün muhafazakâr-sağ çevreleri tarif ediyorum. Sünnî nitelendirmesi, bu olgunun Alevî azınlıkların ve az sayıdaki Ortodoks Şii’lerin karşısında Türkiye’de baskın olan İslamî mezhepten gelenlere mahsus olduğunun altını çizmektedir. Muhafazakâr nitelendirmesi söz konusu çevrelerin siyaset yelpazesinde buldukları yer ve/veya dinî yorumlarıyla ilgilidir. Özet olarak sünnî-muhafazakâr çevreler oldukça heterojen olarak tanımlanabilir.

⁵ Nesil yayınları bilinen bir Nurcu yayınevidir (Çakır 1900, Ferşadoğlu 1995). Kendi ifadesine göre H. Ertuğrul’un kitaplarını yayımlayan yayınevini kimliğiyle hiçbir bağlantısı yoktur: “Nesil yayınları ile benim bağım, yalnızca bir yazar olduğumdan dolaydır. Benim için Nesil yayınları veya Timaş yayınları, başka bir yayınevi olmasının farkı yok. Kitaplarımı onlar değerlendirdiği için böyle oldu.” (Halit Ertuğrul’la Ocak 2005’te Kırşehir’de yapılmış yüz yüze görüşmeden.)

psikolojik danışman ve öğretmen olarak kaleme sarılıyor. Gerçekleri kâğıda döktüğünü iddia ediyor. Yazılarındaki İslamî boyutun ise halkın İslamî hayat tarzından kaynaklandığını söylüyor. Bu kimlikle 49 yaşındaki yazar şimdiye kadar 29 tane kitap yayımladı.⁶ Her kitabı hakkında sadece bir cümle bile makalemizin çerçevesini aşmaya yeteceğinden size yazarın eserleri hakkında bir fikir vermek amacıyla en fazla satan üç kitabını kısaca tanıtmak istiyorum.

Halit Ertuğrul'un en önemli kitabı 1994 senesinde çıkan ve 300 baskı yapan "Kendini Arayan Adam" adlı eserdir. "Kendini Arayan Adam" Halit Ertuğrul'un tabiriyle "yaşanmış romanıdır".⁷ "Kendini Arayan Adam" inançsız, sıkıntılı ve bunalımlıdır. Yazarımızla tanıştıktan sonra kuşklarını, tereddütlerini kendisine açar. Aralarında geçen tartışmalar sonucu İslam'la kucaklaşıp huzurla tanışır.

Halit Ertuğrul'un ikinci çok satan kitabı "Düzceli Mehmet" de benzer bir senaryonun ürünü. Manevî hiçbir inancı ve kuralı kabul etmeyen sıradışı bir gencin "*hayalden, kurgudan uzak, tamamen yaşanmış gerçek*"⁸ bir dönüşüm hikâyesidir. "Düzceli Mehmet" Mayıs 2000'de ilk defa yayımlandı ve şimdiye kadar toplam 190 baskı yaptı.

Şubat 2002'den itibaren 110 baskı yapan "Aysel" isimdeki kitap sayısız okur mektuplarından birine dayanmaktadır. Kitap; öksüz ve yetim kalmış, yetiştirme yurdunda büyümüş ve art niyetli kişilerin elinde gençliği harap olmuş bir genç kızın hayat mücadelesini ve sonunda yakalandığı kanser hastalığını anlatıyor. İnsan ilişkilerini, gençlik sorunlarını, "toplumsal yozlaşma" olarak tanımlanan fenomeni sorgulayan bir kitaptır ve intihar etmek üzere olan bir genç kızın kurtuluşunu ve İslam'a dönüşünü anlatmaktadır.

Bu aşamada bir genelleme yapmak gerekirse şunu diyebiliriz: Tarif ettiğimiz bu senaryolar bir Halit Ertuğrul fenomeni değildir. Bir çok İslamî/İslamcı romanlarda bu tür kimlik krizleri ve "dönüşüm hikayeleri" kâğıda dökülüyor. Şûle Yüksek Şenler'in "Huzur Sokağı" veya Emine Şenlikoğlu'nun

⁶ Kitaplarının başlıkları şöyle: Kendini Arayan Adam, Kendimi Buldum, Düzceli Mehmet, Aysel, Aşk Böyle Yaşanır, Yeni Bir Hayat, Dünyayı Ağlatanlar; Uçurumdan Dönüş, Gençlik Mektupları, Adım Adım Evlilik, Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi, Kültürümüzü Etkileyen Okullar, Dünyama Bahar Geldi, Eğitimde Bediüzzaman Modeli, Kendimizi Nasıl Yetiştirelim, Öğrencinin Başarı Kılavuzu, Öğretmenin Başarı Kılavuzu, Siz Kimsiniz?, Çocuğumu Bana Verin, Selim ve Hande, Kitap Okumada Yeni Teknikler, Canan, Bilimsel Çalışmalarda Yeni Teknikler, Emre, Okuyuculardan İbretli Mektuplar, Günümüzden Hizmet Öyküleri, Öğretmenlerden Hizmet Öyküleri, Kendini Arayan Kadın.

⁷ www.halitertugrul.com

⁸ www.halitertugrul.com

“Maria” veya “Bize Nasıl Kıydınız” adlı romanları buna birer örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu romanlar ve yazarlar kıyaslandığında ancak şöyle bir paradoks göze çarpmaktadır: Akademisyen Halit Ertuğrul’un romanları ile çok daha az eğitim almış olan Şûle Yüksel Şenler’in ve Emine Şenlikoğlu’nun romanları arasında pek fark yoktur. Dil, üslup ve anlatım tarzları pek çok benzer nokta içermektedir.

“AŞK BÖYLE YAŞANIR” KİTABI

“Aşk Böyle Yaşanır” ilk defa Mart 2002’de yayımlandı. Yazarın kendisi bu kitabını önem bakımından altıncı ya da yedinci sıraya koymaktadır. Halit Ertuğrul’un değerlendirmesi satış rakamlarıyla ilgilidir. “Aşk Böyle Yaşanır” şimdiye kadar 54 baskı yapmıştır. Bu rakam yukarı da kısaca tanıttığım kitapların satış rakamlarının altında kalmaktadır. Buna rağmen yazarımız aşka çok fazla önem vermektedir.

Kitap, aşkın önemi ile başlıyor. Düşüncelerini kendi sözleriyle aktarmak istiyorum:

“Aşk”, baş tacı edilecek, kalbin en temiz yerinde saklanacak bir duygu iken, maalesef onu ayağa düşürenler oldu. Aşklarını ayağa düşüren insanlar ise, ne yazık ki kendileri de ayağa düştü. (Ertuğrul 2004: 7)

Bu alıntıdan anlaşıldığı gibi aşk genel anlamda önemli, temiz ve kutsal bir şey olarak algılanıyor. “İken” kelimesinin belirttiği gibi aşka bu yüce yer artık verilmiyor. Bir şeyler değişmiştir. “Onu ayağa düşürenler” olmuştur. Yani, bütün insanlık, bütün toplum değil bir grup insan aşkı aşağılamıştır. Durum bununla kalmamış: bunu yaparken kendileri de perişan olmuşlardır. Aşkı yanlış anlayıp, başka bir şey zannedenler, aşktan ve dolayısıyla gerçek aşkın barındırdığı birçok “yüce” özelliklerden mahrum kalıyorlar, çünkü “aşk insan ruhunu temizler, olgunlaştırır, kişiyi ulvî duygularla donatır.” (Ertuğrul 2004: 7)

Gördüğümüz gibi bu iki kısa alıntıda geniş bir dünya görüşü saklı. Kitabın genel havası ile Halit Ertuğrul’la yaptığımız röportajı göz önünde bulundurarak aşkın önemi ile yazarın dünya görüşü şöyle özetlenebilir: Modern hayatla birlikte insanlar yozlaşıyorlar. “Tele-vole kültürü” olarak adlandırılan şatafatlı ve serbest bir hayat tarzı hızla gelişen kitle iletişim araçları vasıtasıyla Türkiye’nin en ücra köşelerine sızmış bile. Bu süreçte özünde muhafazakâr olan Anadolu gençliği de etkilenip sarsılmıştır. Sorunları çıkınca da nasıl çözebileceklerini bilmedikleri için sık sık intihara teşebbüs ediyorlar. Kitaplarını özellikle bu muhafazakâr kitleye yardımcı olmak için yazıyor.

AŞK VE DİN

Halit Ertuğrul'a göre din, arada sırada şaşırmakta olan Anadolu gençliği için adeta ilaçtır, çünkü yazara göre din insanı en fazla rahatlatan unsurdur. Bu bağlamda ilginç bir sosyolojik çözümlemeyle karşı karşıyız: Özünde dindar olan ama din ve geleneklerden uzaklaşıp sorun yaşayan Anadolu gençliğinin "dinle" ilişkisini iyileştirmeye çalışıyor. Bu bağlamda bir dine dönüş önerisinden, bir dinî kimlik sabitleştirme çabasından bahsedilebilir. Bu eğilim aşk konusunda da görülür.

Girişte bahsettiğim "beşerî" ve "ilahî" aşk ayrımından hareket edersek, Halit Ertuğrul'un eseri şüphesiz "beşerî" aşka adanmıştır. İslamî bir eserde beşerî boyut tabî ki İslamî bir boyut da içerir. Nitekim yazar kendisiyle yüz yüze yapılmış bir görüşmede belirttiği gibi "*dünyevî aşkı ilahîleştirmek*" ve "*ilahî bir kurguya oturtmak*" istiyor. Bununla ilgili aktardığı hikâyeler ve mektuplarda şöyle dramaturjik bir öge göze çarpıyor: İnsanlar imanlarıyla ve daha sonra vurgulayacağımız gibi *Risale-i Nur*'un öğretileriyle sağlam (= dinî) bir kişiliğe sahip olup aşkı/aşklarını "doğru" yaşamaya başlıyorlar.⁹ Bu "doğru"luk önemli bir hiyerarşi içermektedir. İlahî aşk dünyevi aşktan her anlamda daha üstündür. Yazar bu bağlamda "*eğer insanlar gerçek aşkın Allah'ı bilmek ve ona secde etmek, ebedî bir âlemde beraber olmak olduğunu anlasalar, dünya aşkına hiç mi hiç tenezzül etmezler*" diyor (Ertuğrul 2004: 71). Buradan anlaşıldığı gibi insanlar dünyevi aşkları sanki ilahi güçle idare ediyorlar.

ÜSLUP HAKKINDA GENEL GÖZLEMLE

Basit ve kolayca anlaşılabilir bir üslup dikkat çekiyor. Hem Halit Ertuğrul hem de mektup yazan okurları tecrübelerini renkli ve edebî bir dille değil günlük, sade bir dille aktarıyorlar. Bu dil ayrıca bir takım muhafazakâr öğeler de barındırıyor. Örneğin cinsellikle ilgili olaylar muhafazakâr bir dille ifade ediliyor: "sevişmek" yerine "yakınlaşmak", "bekâret" yerine "masumiyet" kelimelerinin kullanılması örnek olarak verilebilir.

Dilden bahsederken ayrıca birtakım dinî ifadeler de göze çarpıyor. "Allah" ve "Rabbim" gibi sözcüklere sık sık rastlanılır. Ayrıca "Rabbim yar ve yardımcısı olsun", "dualar sizinle" veya "Allah kimseye böyle ağır bir imtihan yaşatmasın" gibi dindarlığı dile getiren ifadeler çok fazla yer alıyor. Söz konusu olan bu dindar dil birçok başka İslamî ve/veya İslamcı eserlerden farklı olarak ağır ve Osmanlıca ifadeler içeren bir dil değildir. Basit ve günlük dile yakın bir dildir.

⁹ Risale-i Nur için bk. dipnot 3.

Kitabın üslubunda ayrıca Risale-i Nur’lara ve kendi kitaplarına yapılmış referanslar da dikkat çekici. Hemen hemen her hikâyede her ikisinden olumlu bir şekilde söz ediliyor ve bir hayat rehberi, enerji kaynağı veya kendi dilleriyle “ilham kaynağı” olarak sunulup okurlara tavsiye ediliyor.

İşin ilginç kitabın içeriği ve yukarıda saydığım bütün özelliklere rağmen Halit Ertuğrul kitabı “İslamî bir aşk rehberi” olarak tanımlamıyor. Rehberlik yaptığını kabul eden yazar “İslamî” kavramından oldukça rahatsız:

(Bu) İslamî bir aşk rehberi değil, çünkü ben bir ilahiyatçı değilim. Ben İslamî literatüre hâkim bir insan değilim... Ben bir sosyologum, toplumbilimciyim, daha çok insanların toplum hayatı içerisindeki davranışlarını dillendiriyorum... Aşk Böyle Yaşanır da tamamen toplum içerisindeki binlerce örneklerden biri. O İslamî bir havada yaşadığından dolayı o şekilde kaleme aldım. (Görüşme)

Meslekî formasyon gereği Halit Ertuğrul kendisini ilahiyatçılardan farklı konumlandırıyor. Kendisi sosyoloji ve psikoloji alanlarında uzmanlaştığı için o alanda aktif olmak istiyor. Bu bağlamda kitap hakkında kendisiyle yaptırdığım röportajda sık sık psikolojik ve sosyolojik bilgiler de aktarıyor. Daha önce vurguladığım gibi insanlara ayrıca yol gösterici olmak - gördüğümüz ve daha sonra daha da iyi göreceğimiz gibi - dindar bir kimlikle hayat rehberliği yapmak istiyor. Kanaatince İslamî aşk rehberleri sırf İslamî bilgiler içerdikleri için teorik ve bilimsel kaçıp dolaylı olarak gerçek hayattan uzak kalmaktadır. Kendi çalışmalarını, yaşanmış ve canlı aşktan hareket ettiği için, toplumsal sorunları çözmede daha yararlı bulmaktadır.

Bunun dışında Nurcu çevrelerde İslam kavramı kamusal söylemde çok dikkatli kullanılmaktadır. Bugünkü Türkiye’de “İslamî” öğeler sık sık “İslamcı” öğelerle karıştırıldığı için kendilerini “politik İslam”ın dışında/karşısında gören Nurcular, İslam’ı politikleştirmemek adına kavramları çok dikkatli kullanmaktadırlar. Kendilerini yaşayan halk İslam’ının temsilcisi olarak görüyorlar. Dindar bir hayatı, daha önce gösterdiğim gibi, sadece bir durum olarak algılamıyorlar. İslamî değerleri – üstelik Said Nursî’nin özel yorumuna göre toplumsal bir çözüm olarak sunuyorlar. Onun için temsil söylemleri meşrulaştırıcı bir retorikten başka bir şey değildir.

LİSTELEŞMİŞ ÖĞÜTLER

Kitabın bir başka öğesi de dikkate değer: Kitap, Halit Ertuğrul’un vurguladığı gibi, okur mektuplarından oluşuyor. Yukarıda saydığım ‘bestseller’lerden dolayı Halit Ertuğrul geniş bir okur kitlesine sahip. İşin ilginç tarafı bu okurlar kendisine sadece yazdığı kitaplarla ilgili düşüncelerini değil, kendi hayatlarını da yazıyorlar. “Kendini Arayan Adam” ve “Aysel” gibi ki-

taplarla Halit Ertuğrul bir tür hayat danışmanı olmuştur. Karşılaştıkları sorunlarla ilgili tavsiye arayan okuyucularından her gün sayısız mektup ve telefon almaktadır; bunun dışında çalıştığı üniversitede öğrencilere psikolojik destek de vermektedir. Böylece kitapları kendisinin de ifade ettiği gibi “gerçek” ve “yaşanmış” aşk olaylarına dayanmaktadır. Kitaplarının başarı ve faydasının da bunda saklı olduğunu düşünüyor. Bu bağlamda “Aşk Böyle Yaşanır” adlı kitapla ilgili kendisiyle yapılmış bir görüşmede şöyle diyor:

Şimdi onlara deseydim, aşkın tanımı budur, aşk şu kadar kollarına ayrılır, aşk şöyledir, böyledir, falan âlim şöyle bakmıştır, filan pedagog şöyle bakmıştır; o kitabın kapağını kimse açmazdı. Ama o kitapta konu edilen, o gençlerin yaşadığı her bir aşktan örnek bir kesit. Genç okuyucu, “Ahhh tam bu benim ilişkiyi anlatıyor diyor. Ha, demek ki benim bugün yaşadığım ilişkinin sonu böyle olacak diyor. Çünkü bunlar bunu böyle yaşamış ve sonları böyle olmuş.” (Görüşme)

Kitabın genel yapısı okur mektuplarının değerlendirilmesine dayandığından yazara ait olan sözler nispeten azdır. Birkaç kısa giriş paragrafı, bir röportaj, kısa yorumlar ve doğru bir aşk yaşayabilmek için dikkate alınması gerekenler listesinin dışında kitabın asıl metni okurlar tarafından oluşturulmuştur. İşin ilginç tarafı kitapta verilen iyi ve kötü örnekler de sık sık mektup yazan okurlar tarafından liste halinde veriliyor. İlk liste mutlu bir aşkın sırrını bilen bir kadına ait :

1. Önce ben çok düzenli bir aile ortamdan büyüdüm. Anne ve babamla çok iyi bir diyalog kurdum. Her problemi paylaştım ve her zorluk karşısında onlardan destek aldım...
2. Geleneklerimize, aile değerlerimize, manevî duygularımıza ve millî değerlerimize bağlı bir kız olarak yetiştirildim. Bu duygular önce bende bir güven... oluşturdu...
3. Ben oturmuş bir dünya görüşü... olan ve maneviyatına bağlı bir kız olarak tanınınca, çevremdeki erkekler de sıradan insanlar olamazdı... Benim yaşam tarzımı beğenen gençler, benimle iletişim kurmak istediler. Bu da benim için çok önemli bir avantaj oluşturuyordu... En azından dinsiz, imansız, maneviyatsız, başıboş ve hayatı günlük zevklerden ibaret gören insanlar değildiler.
4. Eşimle böyle bir ortamda tanıştık. O benim manevi duygularımı ve dünya görüşümü dikkate alarak yaklaştı... Kafamızdaki ve gönülümüzdeki isteklerimiz birbirini karşıladı ve örtüştü...
5. Eşimle tanıştıktan sonra kendimi sorguya çektim...
 - Niçin bu genci istiyorsun? ...
 - Bana istediğim hayatı sunabilir mi? ...

- Beni ne kadar istiyor? ...
- Harcamaları, hayalleri ve gelecekle ilgili düşünceleri istikrarlı, uyum ve güven veriyor mu? ...
- Ailem onaylıyor mu? ... (Ertuğrul 2004: 123-5)

Bu listeyi yorumlarsak ilk önce aşkın evlilik olarak algılandığını vurgulamak lazım. Dolayısıyla bu liste romantik bir aşk hayatı yaşamak için değil doğru bir evlilik yapmak için tavsiyeler içeriyor. Doğru bir evlilik yapmak için ilk aşamada ailevî köklere değiniliyor. (Nokta 1) Ailevî köklerin bireylerin psikolojik ve sosyal arka planını teşkil ettiği vurgulanıyor. Bu noktada aile kurumuna çifte anlamda önem yüklenmektedir: Bireyin geldiği aileye önem verilirken aynı zamanda kurulacak olan ailenin de ne kadar mühim ve doğru planlanması gereken bir kurum olduğu vurgulanıyor. (Nokta 2) Ama bununla bitmiyor: Aile tarafından sunulan sosyal arka plan aynı zamanda bir dünya görüşünün simgesi ve bir kimlik göstergesi. Burada oturmuş bir kimliğin sadece bireysel bir değer olmadığı vurgulanıyor; oturmuş bir kimlik aynı zamanda sosyal bir seleksiyon da içerir; çünkü listeyi yazan kadının da belirttiği gibi “sıradan insanlar” ona kendi maneviyyatından dolayı yaklaşmazlardı. Böylece söz konusu olan seleksiyon mekanizmasının aynı zamanda kötü ilişkilerden, yanlış aşktan koruyan bir koruma mekanizması olduğu anlaşılıyor. (Nokta 3) Listeyi yazan kadın dördüncü noktada mutlu bir evlilik için gerekli olan bu şartların sadece teorik olmadığını dile getiriyor. Kendi hayatından bahsederek mutlu bir evliliğin şartları gerçekleştirilebilecek bir şey olduğu vurguluyor. Son noktada kadın âşık olan kişiyi kendi kendini bir muhasebeden geçirmeye ve mutlu bir yuva kurmaya davet ediyor. Mutluluk burada mantıklı ve sorunsuz bir ilişki olarak sunulmaktadır. Listenin bu bölümünde ayrıca bir eşten yapılması beklenen görevler de inceleniyor. Eşlerin görevleri listesi dikkatlice incelendiğinde bu listenin bir kadın tarafından kadınlar için yazıldığı net bir şekilde anlaşılıyor. Bu bağlamda başka bir olgu daha göze çarpmaktadır: Kadınlar birbirlerinin geleneksel rollerini pekiştirebilmektedirler. Nitekim bu örnekte olduğu gibi kadının ailenin geçimi gibi geleneksel rolleri ve görevleri erkekten beklediği anlaşılıyor. Bütün listeyi kısaca değerlendirecek, listenin İslamî öğelerden ziyade genel muhafazakâr söylem çerçevesinde oluşturulduğu söylenebilir.

Yaşadığı aşkı “yanlış” olarak tanımlayan bir başka okur ise yazdığı mektupta birçok başka öğüt vermektedir. Bu öğütler hemen görebileceğimiz gibi “şöyle yapın, böyle yapın” gibi net teşvikler veya öğütler içermekten ziyade “sakın şöyle şöyle yapmayınız” gibi uyarıları dile getiriyor:

1. Kızlar böyle bir ilişkiye “güm” diye girmemeli, acele etmemeli, çok dikkatli ve seçici olmalı...
2. Hislerinize ve duygularınızla hareket etmeyin. En azından beklemeyi, sabretmeyi ve aceleci olmamayı bilin...
3. İlk tanıştığınızda ve nişanlılık döneminde çok iyi izleyin, tanımaya çalışın.
4. Sakın her istediğini, her dediğini yapmayın... Kendinizi ağırdan satın...
5. Geri dönülmeyecek bir hatayı asla yapmayın...
6. İçki, sigara ve bazı zararlı alışkanlıklar da evliliğimiz için en büyük tehdit oldu...
7. Evlilikte ailenin desteği ve onların onayı ne kadar lazımmış meğer...
8. İnançsız, maneviyatsız büyüyen bir insan, hayatı yalnızca zevk ve hevesten ibaret görüp, büyük yanlışlar yapıyor. Halbuki, Allah'ı bilen... daha az hata yapıyor... Görevleri, kulluğu... az çok biliyor. Allah'ı, ahireti ve cenneti düşünerek mutlu olmaya çalışıyor... (Ertuğrul 2004: 108-111)

Bu listenin de bir kadın tarafından kadınlar için yazılmış olduğu hemen anlaşılıyor. Bu örnekten ayrıca cinselliğin veya Halit Ertuğrul'un ifadesiyle kaybolan “masumiyetin” kadınların yanlışlar listesinde ön sırada yer aldığı anlaşılıyor. Geleneksel cinsiyetçi cinsiyet ahlakı “Aşk Böyle Yaşanır” adlı kitapta birçok başka yerlerde de dile getiriliyor: Şu alıntıdan anlaşıldığı gibi kadının ve erkeğin cinselliği arasında önemli bir ayırım yapılmaktadır:

Düşünün, bir ilişki yaşıyorsunuz. Ama sonra işi ciddi bir evliliğe dönüştürmeden ayrıldınız. Şimdi düşünelim bu ilişki en çok kime zarar verir. Tabii ki kıza... Çünkü hiçbir erkek, “Sen ilişki yaşadın, onun için artık ilk masumiyetin kalmadı, bize yaramazsın” diye hiçbir davranışla karşılaşmayacaktır. Yüz ilişki de yaşasa onun için değişen bir şey olmayacak. (Ertuğrul 2004: 107-108)

Kötü örnek listesinde işte tam bu anlayış hâkim. Nitekim nokta 1 – 5 arası açık bir dille ifade edilmese de kadın cinselliğiyle alakalıdır. Anlaşıldığı gibi tecrübeleri aktaran kadın evlilik öncesi duygusal bir ilişki yaşayıp pişman olmuştur. Şimdi ise cinselliği evliliğe, “doğru aşka” saklanacak bir değer olarak sunuyor. Evlilik öncesi ilişkileri ise kadın için zararlı olarak sunuyor. “*Geri dönülmeyecek bir hatayı asla yapmayın...*” ifadesinden anlaşıldığı gibi seksi doğru olmayan çerçevede yaşandığında “hata” olarak görüyor. Bu bağlamda evlilik öncesi bâkireliği de şiddetle önermektedir. Ortaya konulan kadın ve erkek rolleri ise bildiğimiz gibi sunulmaktadır: Erkek talepkâr kadın pasiftir. Pasif kadın, kendisini talepkâr erkekten korumak için mantığını

kullanmaya davet ediliyor. Duygular ise dolaylı olarak kadını yanıltabilen ve sadece erkeğin keyfi için var olan bir his olarak tarif ediliyor. Bütün bu öneriler Türkiye’deki muhafazakâr dünya görüşünü pekiştiriyor. Altıncı ve yedinci nokta da Sünnî-muhafazakâr değerlerin birer parçasıdır. Kötü alışkanlıklar aile kurumuna bir tehdit olarak sunuluyor. Ayrıca mutlu bir yuva için aile büyüklerinin onayının da önemli olduğu belirtiliyor. Aile büyüklerinin önemi kitabın başka bölümlerinden anlaşıldığı gibi sosyal bir sigorta gibi algılanıyor: Yeni kurulan ailede bir sorun varsa kadının dönülecek bir yeri olsun diye kendi ailesini hiçbir zaman kırmaması gerekiyor. Din ve inanç ancak son noktada doğrudan dile getiriliyor. Mesaj oldukça net: Dinî ve geleneksel değerlerle hareket eden dindar insanlara din birçok alanda net bir çerçeve çizdiğinden hata yapma ihtimalleri daha düşüktür. Dolayısıyla dindar insanlar daha az acı çekip daha çok mutlu olurlar. Bu anlayış şüphesiz dinî bir perspektif içermekle birlikte sadece İslamcı/İslamî çevrelere atfedilemez. Nitekim bu anlayış genel olarak muhafazakâr çevrelerde hâkimdir.

Halit Ertuğrul’un kaleminden bu kitapta iki benzer liste bulunmaktadır. Bir liste âşık olunan kişiye yöneliktir, öbürü ise okurun kendi kendine sorması gereken sorulardır.

Âşık Olunan Kişide Hangi Özellikler Aranmalı

1. Aşkına lâyıkmı?
2. Deneyimli bir insan mı?
3. Maneviyatı güçlü mü?
4. Maddî yeterliği var mı?
5. En zor günde dert ortağı olabilir mi?
6. Hayatı kazanabilecek bilgi, istek ve yeteneği var mı?
7. Öğrenimi yeterli mi?
8. Güzel ahlak ve iffet sahibi mi?
9. Vefalı bir dost mu?
10. Aynı kültür ve gelenekleri paylaşıyor mu?
11. Yaş seviyesi uygun mu?
12. Bekâr mı?
13. Aileye değer veriyor mu?
14. Hayatı zorlaştıracak alışkanlığı veya hastalığı var mı?
15. Sevgisi maddî bir sebebe mi dayanıyor, yoksa kişilik ve karakterine mi?
16. Aynı felsefeyi ve aynı hayat görüşünü paylaşıyor mu?

17. Harcamalarında ölçülü ve dikkatli mi?
18. Karşıya değer verip, saygı duyuyor mu? (Ertuğrul 2004: 131-132)

Kendine yönelik sorular:

1. Ben ne yapıyorum? Yaptığım iş içime siniyor mu? Çok ciddi bir iş yaptığının farkında mıyım?
2. Kiminle beraber oluyorum? Bu kişi hayatımı paylaşmaya değer mi?
3. Bu ciddi durum karşısında yeterli bilgi ve örneklerle sahip miyim?
4. Bu tür konuları yaşamış ve deneyim kazanmış insanlarla konuşup, onların görüşlerini aldım mı?
5. Herhangi bir uzmanla konuştum mu?
6. Aile büyüklerini haberdar edip, onların desteğini aldım mı? (Ertuğrul 2004: 132)

Listenin “Âşık Olunan Kişide Hangi Özellikler Aranmalı” bölümü dört kategoride özetlenebilir: (1) dini kimlik, (2) iyi/uygun insan olmak, (3) sosyo-ekonomik durum ile maddiyat ve (4) bekârlık. Nitekim soru 3, 8, 9 ve 10 dini kimlikle, soru 1, 2, 5, 11, 13, 14, 16 ve 18 iyi/uygun insan olmakla, soru 4, 6, 7, 15 ve 17 sosyo-ekonomik durum ile maddiyat ve soru 12 bekâretle alakalıdır. Bu kategorilere dikkatli bakılınca dini kimlik ve iyi/uygun insan olmak kategorilerinin örtüşmekte olduğunu görüyoruz. Bu örtüşmeden, dindar olmanın iyi/uygun insan olmak ve iyi/uygun insan olmanın dindar olmak olarak algılandığı anlaşılıyor. İyi/uygun insan olmak ve dini kimlikle ilgili sorular hem kadın hem erkek için önemli seçme kategorileri teşkil etmekle birlikte sosyo-ekonomik durum ve maddiyatla ilgili sorular net bir şekilde ifade edilmese de erkeğe yönelik sorulardır. Buradan anlaşıldığı gibi paylaşımcı ve eşit toplumsal cinsiyet rollerinden ziyade geleneksel roller paylaşımı önerilmektedir. Şimdiye kadar ele aldığımız algılayışlar Sünnî-muhafazakâr bir yazar ve Sünnî-muhafazakâr bir okur kitlesinden bahsettiğimiz için hiç şaşırtıcı değildir. Bu algılayışların Sünnî-Muhafazakâr çevrelerde yaygın olduğu söylenebilir. İncelediğimiz listenin 12’inci sorusu ise önemli bir istisna teşkil etmektedir. Nitekim “Bekâr mı?” sorusu yazarın çok eşliliği reddettiğini gösterir. İşin ilginç tarafı çok eşlilik konusu Sünnî-muhafazakâr çevrelerde bir gerçek olmasına rağmen kitapta başka bölümlerde değinilmiyor. Konuya değinmemesini yazar kendisiyle yapılmış bir röportajda çok eşlilik hakkında ayrı bir kitap yazmak istemesiyle açıklıyor. Genel itibarla çokeşliliğe karşı çıkıyor, çünkü çokeşli evliliklerde hiç mutluluk görmediğini söylüyor. Bu bakış açısı dikkate değer, çünkü Sünnî-mu-

hafazakâr çevrelerde çokeşliliğe genellikle o kadar net karşı çıkılmıyor.¹⁰ Çok eşliliğe bir aile kurumu olarak Türkiye’de özellikle Sünnî-muhafazakâr ve İslamcı çevrelerde rastlandığı için yazarın konuyla ilgili tutumu dikkate değer. Nitekim birçok başka öğütlerde gördüğümüz gibi topluma çeki düzen verirken bu konuda geleneksel değerleri pekiştirmiyor; tam tersine çok eşlilik konusunda gelenekselliği kırmaya çalışıyor. Bu olgu son derece önemli çünkü bundan hareketle Nilüfer Göle (1998)’nin tespit ettiği gibi İslamî çevreler faaliyetlerini toplumsal alana taşıyarak modernleştiriyorlar. Halit Ertuğrul’un aşk söyleminde gördüğümüz gibi bazen doğrudan seküler dünyaya ait olarak düşünülen değerleri benimsiyorlar.

Listenin “Kendine yönelik sorular” bölümündeki sorular daha önce ele aldığımız “mantığa davet” sorularına çok yakın. Nitekim yazar âşık olan kişileri muhafazakâr ahlak ve davranış anlayışına göre hareket etmeye davet ediyor. Söz konusu anlayışların bir tür sosyal kontrol teşkil edip evlilik adaylarını hatalardan koruduğunu söylüyor.

Halit Ertuğrul ile kadın okurlarının listelerini karşılaştıracak olursak kadınların kadınlar için yazdıklarını, Halit Ertuğrul’un ise her iki cinse hitap edip, rollerini açıkladığı göze çarpmaktadır.

Kişiyeye yönelik tavsiyelerde Halit Ertuğrul okurlarını yine duygusal olmaktan çok mantıklı olmaya çağırıyor. Kendisi kadın ve erkeklerin dünyevi hayatlarında sadece bir sefer diğer cinse âşık olmayı meşru gördüğü için aşkı oldukça ciddi bir işe dönüştürüyor. Bu ciddiyet insanların öz sorgulamasını gerektirir.

İslamî çevrelerin yayın sektöründe çıkarttığı popüler kültür ürünlerinde okurlara genel olarak çok net tavsiyeler verilmekte. Söz konusu bu yayınların didaktik işlevlerinden ötürü öğütlerin listeleştirilmesini doğal karşılamak lazım. Nitekim listeler, retorikleriyle ve didaktiklikleriyle insanları çok net bir şekilde arzulanan yöne doğru yönlendirmektedir.¹¹ Türkiye’de Sünnî-muhafazakâr yelpazenin ne kadar geniş olduğunu göstermek amacıyla bir başka yazarın listesini de kısaca ele almak istiyorum:

1. Ben, eşya ve altın olarak size hiçbir şart koşmuyorum...: Paranız yoksa hasır, kilim alabiliriz. Fakat siz de benden, her şeyini gösterişe dök-

¹⁰ Genellikle çok evliliğin sadece istisnâî durumlarda meşru olduğu vurgulanıyor. En sık zikredilen istisnâî durum ise savaş sonrası ortaya çıkan kadın bolluğu ve dullarla evlenmek. İslamcı/Sünnî-muhafazakâr söylemde bir kadının çocuk sahibi olamayışı da erkeklerin ikici eş almasını meşrulaştırır. (Dilipak 1995)

¹¹ Priska Furrer aynı fenomeni “İslamî” romanlarda izlemiştir. (Furrer 2001)

müş kızların götürdüğü çeyizi istemeyecek, ben ne getirirsem onu kabul edeceksiniz...

2. Şayet ev eşyası yapacaksanız, pahalı ve fantezi eşya istemiyorum. Ben eşyaya hizmet için yaratılmadım. Eşya bana hizmet etmelidir. O halde eşya ihtiyaç kadar olmalı. İsfraf yapılmamalıdır.
3. İslam'a göre düğün istiyorum.
4. Evlendikten sonra günde en az beş saat Kur'an öğretip vaaz vereceğim.
5. Eşimden izinsiz, hiçbir yere gitmem, eşimden de sadâkat isterim... Gece, onikilere kadar kahvelerde gezen bir eş düşünemiyorum...
6. Ben İslam'dan taviz verirsem beni engellemeniz gerekir.
7. Kendi aile efradınıza benim nasıl saygı göstermemi istiyorsanız, ben de aynı saygıyı aileme karşı isterim.
8. Benim hatam olursa, ki mutlaka olur, önce bana bildirmenizi, benden önce bir başkasının duymamasını isterim.
9. Her akşam, en az bir saat, fıkıh kitabından bana ve evde kim varsa onlara, fıkıh dersi vermenizi isterim. Veya kitap okumayı tercih ederim.
10. Sık olmamakla beraber, iki kişi olmamız şartı ile, تنها yerlere giderek gezmek isterim... Bu gezme keyfi değil, insanın dinlenmesi için (...)
11. Eşimin derdini benimle paylaşmasını isterim,
12. Ne, benim için aile tarafını ne de ailesi için benim tarafımı tutsun isterim. Sadece adalet isterim (...)
13. Ben yemeğimi, evimin işini elimden geldiğince yapmaya çalışacağım. Bu arada yaptığım küçük hataların büyütülmemesini, hatanın İslam'a uygun şekilde söylenmesini isterim.
14. Mahremimden başkasına çıkmam.
15. Eski elbise giyerim, eski ayakkabı giyerim, fakat taviz veren dış kıyafeti asla giymem (...)
16. Her şeyin tatlılıkla olmasını isterim. İnsanlık hâli, bazen kavga olduğunda karşılık vermem; fakat hakkım olmayan bir suçlama altına itilsem kendimi savunurum (...)
17. Namaz ve Allah'ın diğer farz kıldığı emirlerden taviz vermeniz halinde, size olan saygım eksilir.
18. Mihir olarak, talebe okutmama izin istiyorum. Eğer anlayamayıp ayrılacak olursak 50 Reşad altını isterim. (Şenlikoğlu (tarihsiz): 244-247)

Bu listeyi Emine Şenlikoğlu'nun "Bize Nasıl Kıydınız" adlı romanından aldım. Liste evlenmekte olan kadın kahraman tarafından müstakbel eşine yazılıyor. Bu bağlamda tabii ki Halit Ertuğrul'un listesiyle karşılaştı-

rıldığında ilk önce bir üslup farkı göze çarpıyor. Ama bir başka unsur bence daha önemli: Listeler yazarların dünya ve İslam anlayışların göre değişmektedir. Nitekim Emine Şenlikoğlu Halit Ertuğrul’a göre çok daha politik ve çok daha radikal tavsiyelerde bulunuyor. Bununla bağlantılı olarak listeler yazarların genel dünya görüşleriyle/ideolojileriyle örtüşüyor: Politik İslam’ın popülist sesini temsil eden Emine Şenlikoğlu adeta toplumsal bir değişim talep ederken, *Nurcu* Halit Ertuğrul daha çok kişisel ve Türk toplumunda genel olarak kabul gören öneriler yapmaktadır. Yazarların bu farklı duruşları ise temsil ettikleri grupların dünya görüşleriyle ilgili. Bu durum bize aşk gibi “hafif” ve özel alana ait olarak algılanan konuların bile ne kadar siyaset ağırlıklı olduğunu hatırlatıyor. Her iki yazar – ki bugün vurgulamamız gereken nokta bu – “modern” veya “şehirli liberal” olarak tanımladıkları hayata, “modern” veya “şehirli liberal” olarak algıladıkları aşk ve evlilik anlayışlarına karşı “alternatif” birer “aşk” modeli sunmaktadırlar. Sundukları “alternatifler” ise Türkiye’nin birçok kabul edilmiş muhafazakâr değerleriyle örtüşmektedir. Onun için özellikle Halit Ertuğrul gibi ılımlı yazarların kitaplarında aktarılan hikâyelerin İslamî boyutları çok belirgin değildir.

AŞK BÖYLE YAŞANIR HİKAYESİ

“Aşk böyle yaşanır” 154 sayfalık bir kitap. Bir önsöz ve 14 aşk hikâyesinden oluşuyor. Hikâyelerin çoğu (13 adet) okur mektuplarından oluşuyor. Kitabının ilk ve en uzun hikâyesi röportaj şeklinde sunuluyor.

Kitabın ilk hikâyesinin adı ile kitabın başlığı aynı: “Aşk Böyle Yaşanır”. Bu hayat hikâyesi kitabın en uzun bölümü ve neredeyse yüzde 30’unu oluşturuyor. Ayrıca kitaptaki tek röportajdır. Bütün bu özellikler bu hikâyeyi kendi çerçevesi içinde çok önemli kılmaktadır. Bu önemi göz önünde bulundurarak size hikâyenin kısa bir özetini sunmak istiyorum:

İffet ve Hikmet adlı iki genç ortaokuldan tanışıyorlar. Aynı kasaba ve aynı mahallede yaşıyorlar. Sosyal statüleri ise oldukça farklıdır: İffet mahal- lenin zengin kızı iken, Hikmet mahallenin en fakir ailesine mensup. İki genç statü farkı ve genel ahlak anlayışlarından dolayı duygularını açamıyorlar.

İki genç bir sene sonra rüyalarında yaşlı bir adam görüyorlar. Bu adam Hikmet’e şöyle diyor: “Oğlum, sen bu kızı alacaksın. Ama çok zor olacak. O kızdan vazgeçme; o dünya iyisi bir kızdır.” (Ertuğrul 2004: 11) Kız da aynı gece aynı rüyayı görüyor ama İffet liseye devam etmediği için bu iki genç artık görüşemiyorlar. Ancak ikisi çeşitli nedenlerden dolayı memleketlerin İstanbul’a gelince tesadüfen bir hastanede karşılaşıyorlar. Orada yeni adreslerini

ve telefon numaralarını alıyorlar. Hikmet İffet'e bir mektup ulaştırıyor ve ilişkilerinde yeni bir dönem başlıyor: mektuplaşarak bir arkadaşlık/flört dönemi yaşıyorlar. Bu arada ikisi eskisinden daha bilinçli birer Müslüman olmaya başlıyorlar: Risale-i Nur'la tanışıp, toplantılara katılıyorlar ve okumalar yapıyorlar.

İffet büyüdükları kasabaya döndükten sonra korktuğu şey başına geliyor: İffet'i isteyenler olmaya başlıyor. Kendisi bir sürü adayı geri çevirdikten sonra babası kendisini zorla evlendirmeye karar veriyor. İffet tek bir çıkış yolu buluyor: Hikmet'e mektup yazıp kendisini kaçırmamasını rica ediyor. Neyse, babasının seçtiği damat adayı bir trafik kazasında ölünce İffet evlenmekten kurtuluyor. Hikmet'ten bu ara ses seda çıkmıyor, çünkü onun başına da bir felaket geliyor: Yaşlı bir teyzeye yardım ederken bir kamyonun altında kalıyor ve iki bacağını kaybediyor. Sakat bir adam olarak İffet'le evlenme şansı görmeyen Hikmet yıkılıyor ve bir daha İffet'e yazmıyor.

Zaman geçiyor ve İffet'i yeniden isteyenler çıkıyor. İffet gelen talipleri geri çeviriyor. Bundan şüphelenmeye başlayan annesi "*istediğin birisi mi var*" (age: 25) diye soruyor. İffet durumunu anlatınca annesi "*Aman ağabeylerin, baban duymasın bizi öldürürler*" (age.) demekle yetiniyor. Bunun üzerine İffet bir tanıdık vasıtasıyla Hikmet'e "*beni kaçır*" diye haber gönderiyor. Haber gönderirken Hikmet'in halinden haberdar değildir. Hikmet kendisine çok fazla şans tanımamakla birlikte "*beni bu şekilde kabul ederse evlenirim*" (age: 27) diye yola çıkıyor. Ama trajedi bitmiyor: Bu yolculukta bir trafik kazası daha geçirip iki gözünü de kaybediyor. Böylece evlenmek kendisi için iyice hayal oluyor ve İstanbul'a göç eden ailesiyle bir gecekonduya içine kapanık bir hayat yaşıyor.

İffet'e devamlı isteyenler geliyor. Ortakokul arkadaşı Selami İffet'e talip olunca İffet Selami'ye derdini anlatıyor. Selami ise ona yardım etmeye çalışıyor. Önce Hikmet'in telefon numarasını buluyor, sonra ikisine gizlice bir telefon görüşmesi sağlıyor. Bu telefon görüşmesinde İffet Hikmet'in durumunu öğreniyor. Tepkisi ise şöyle: "*Senin gözün yoksa benim gözüm var. Senin ayağın yoksa benim var. Bu ikimize yeter*" (age: 34). Bu yanıt üzerine Hikmet İffet'i Selami'nin yardımıyla kaçırıyor. Yolda "*günah olmasın*" diye imam nikâh kıydırıyorlar; daha sonra resmi nikâh yaptırıp İstanbul'daki gecekonduya yerleşiyorlar. Bir sene sonra doğan kızlarıyla mütevazı ama mutlu bir hayat yaşıyorlar. İffet'in babası bu evliliği bozmak istemesine rağmen bir şekilde başarılı olamıyor.

Bu hikâye ilk bakışta sık sık seyrettiğimiz Türk aşk filmlerine benzetmek mümkün. Hepimizin sıkça seyrettiği bu filmlere göre tek bir fark var; o

da Risale’i Nur vurgusu. Bunun dışında peş peşe gelen trajik olaylar, hikâyenin karakterleri, âşık kadının kaderciliği, mağdur erkeğin iyi kalpliliği, genel ahlak anlayışları ve nihayet mütevâzi ama mutlu son hepimize çok tanıdık gelen bir senaryodur. Onun için “Türk dünyasında sosyal değişim ve insan ilişkileri” adlı sempozyumda bu örneği aktarıırken dinleyiciler hikâyenin İslamî boyutunu sordular. Kitabın diğer hikâyelerinde olduğu gibi yazarın “İslamcılığı” dindarlık, kadercilik, Allah sevgisi ve Risale-i Nur öğretile-riyle sınırlıdır.

Dramatürji açısından kitabın öbür hikâyeleri aktardığım bu hikâyeye göre çok daha az acılı, çok daha sıradan. Gerçek insanların hikâyeleri nispeten daha “normal” çerçevelerde yer alıyor. Bir kadın kocasına duyduğu aşkı-ndan dolayı, kocanın ölümünden sonra tekrar evlenmiyor; başka bir kadın, öğretmeniy-le yaptığı evlilikten pişman oluyor, bir erkek “annemin aşkı babamdı... babamın aşkı vatandı” diyor v.s. Kitapta sunulan bütün hikâyeler birbirinden farklı olmalarına rağmen birçok ortak noktaları var. Bunların en önemlileri şunlar:

Genel anlamda kitap “iyi” ve “kötü” örnek hikâyelerden oluşuyor. “İyi” örnek hikâyelerde bütün hayat pespembe olmamakla birlikte insanlar hiçbir zaman yollarını şaşdırmamaktadırlar. Yaşadıkları zorlukları inançları-yla aşabiliyorlar. Buna karşın “kötü” örnek hikâyelerde ancak yaşadıkları bir dönüm noktasından sonra “doğru” yolu buluyorlar. Dönüm noktası ve doğruluk burada iki tane kilit kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağ-lamda “doğru” olarak sunulan yol her zaman mütevâzi, dünyevî zevklerden uzak ve basit ama daha huzurlu, daha derin duygularla dolu bir hayat ola-rak sunuluyor; buna karşın “yanlış” hayat ise zevküsafa içinde, yüzeysel ve boş bir hayat olarak algılanıyor. Yanlış hayatlarda ayrıca hep bir dönüm noktası oluyor. Bu noktadan sonra “kötü” örnek “iyi” örneğe dönüşüyor. Dönüm noktaları genellikle bir trafik kazası veya kanser hastalığı gibi insanî felaketlerden ibaret ve dinsiz insanların dini kimlik sahibi olmalarına sebep oluyor. Yanlış yolda mutlu yaşayan insanlar bile bu tip felaketleri bir işaret olarak bilip kendi hayatlarını değiştiriyorlar ve sonunda tabii ki, eskisinden bile mutlu oluyorlar. Dolayısıyla bu felaketler “öngörülmezliğin sembolü” olarak kitapta önemli bir rol oynayarak, “yanlış” yolda mutlu olan okuru da “doğru” yola davet ediyor. Bu açık daveti kitabın ana söylemlerinden biri olarak algılayabiliriz.

“Doğru” ve “yanlış” yol söylemine paralel olarak bir “biz” ve “ötekiler” söylemi de neredeyse bütün hikâyelerde mevcut. “Biz” kategorisine, dine, millete ve geleneklere bağlı olan Sünni-muhafazakâr insanlar girer; “öteki-ler” kategorisine ise şehirli, daha liberal ve bireysel değerlere sahip olanlar

giriyor. “Ötekiler” ilk bakışta daha modern, daha çağdaş görünmelerine rağmen asıl önemli değerler Sünni-muhafazakâr çevrelere ait.

Kitapta ayrıca birçok yerde geleneksel cinsiyet rolleri pekiştiriliyor. Erkekler için mert, çalışkan ve dürüst sıfatları son derece önemli iken kadınların özellikleri “iyi”, “masum”, “namuslu” ve “fedakâr” olarak özetlenebiliyor. Kadınların ayrıca “yardımcı” özelliği vurgulanıyor. Bunun en belirgin örneği yukarıda özetlediğim hikâyede geçiyor. Kadın kör ve bacaksız aşkına “*senin gözün yoksa benim gözüm var. Senin ayağın yoksa benim var. Bu ikimize yeter*” diyor ve kendi gözleri ile ayaklarını âdeta birer yedek parça gibi sunuyor. Ama sadece İffet’in ve Hikmet’in isimlerine bakarak bile net bir geleneksellik ve belirgin cinsiyetçilik izlenebilir.

“İyi” örneklerde çiftlerin tanışması görücü usulü ile olmamakla birlikte, oldukça temkinli ve muhafazakâr bir yol izlemektedir. Söylenen sözler, atılan adımlar muhafazakâr bir çerçevede yer almaktadır. Öğütler listelerinde de görülebileceği gibi, sadece duygularla değil, özellikle mantıkla hareket etmek vurgulanır. Buna rağmen tutku da var; ama bu tutku bildiğimiz romantik aşk tutkularından farklıdır. Bu tutku Allah sevgisiyle gelişen, Allah sevgisiyle kuvvet alan bir vefa duygusu, bir fedakârlık olarak sunulur. Bu tutkuda sanki aşık olunan kişi arka planda ve maneviyatın getirdiği unsurlar – yani ilahi imtihanı kazanma isteği, kadercilik v.s. – ön planda gibidir.

Yazara göre Hikmet’in ve İffet’in aşk hikâyesini de bu çerçevede yorumlamak lazım. Başka bir bakışla belki delilik, saplantı veya eziyet olarak yorumlanabilecek olan ilişki burada geniş bir maneviyatın ürünü olarak sunulup övülmektedir. Bir kadın olarak bu hikâyede özellikle İffet tarafından atılmış adımları ve bununla birlikte sunulan değerler sistemini sorgulayalım: Hep kadınlar mı fedakârlık yapacak? Hep kadınlar mı büyük aşkları için kötü bir hayata razı olacak? Hep kadınlar mı “destekçi” olacak?.. Yazar çok başka bir taraftan bakıyor. Kendisine göre hikâyedeki övülen nokta hikâyenin genel gidiş hattı değildir. Neredeyse bütün verilen öğelere karşı gelişen hikâyeye bu anlamda yazara göre “örnek bir aşk hikâyesi”nden ziyade “örnek bir fedakârlık hikâyesi”. Yazara göre, erkek kötü durumundan dolayı aşkından vazgeçmeye hazır olduğu için ve kadın aşkını bütün zorluklara rağmen kabul ettiği için bu hikâyede hem kadın hem de erkek bu büyük fedakârlığı göstermektedir. Onun dışında sıradan bir maneviyata sahip olan insanlara listesine göre hareket etmesini öneriyor. Kendilerine, ilahî aşkı yakaladıktan ve dünyevî aşkı mantıkla seçtikten sonra mutlu olabileceklerini vaat ediyor. Bugünkü dünyada, kendi tabiriyle “*aşk diye ete-kemiğe*” çok önem verildiğinden gerçek aşk için

gerekli olan vefa ve fedakârlığı çok fazla vurgulamak gerekir. İffet ve Hikmet’in aşkını bu yüzden kitabında basmaya karar vermiştir.

AŞK, KADIN VE TOPLUM:

Sünni-muhafazakâr olarak tarif ettiğim çevre Türkiye’de modernleşen toplum ile buna paralel olarak değişen hayat tarzlarından oldukça rahatsız. Değişmekte olan hayat her alanda belli olduğu gibi buna karşı bir alternatif geliştirmek isteyen Sünni-muhafazakâr çevrelerde neredeyse her toplumsal alanda faaliyet gösteriyorlar, (Komerçoğlu).Politikadan başlayarak moda, müzik ve boş zaman değerlendirmesine kadar uzanan bir İslamî alternatif oluşturmak istiyorlar – ve birçok alanda gördüğümüz gibi yaratmışlar bile. (Göle 2000) Bütün bu çabalar bir takım değerleri muhafaza etmekle birlikte İslamî bir değişim/ İslamî bir modernlik oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir “biz” ve “ötekiler” ayrımı gözlenebilir.

Aşkla ilgili söylemi de bu çerçevede değerlendirmemiz lazım. Günlük dille Türkiye’de tele-vole kültürü olarak adlandırılan modernlik ve zenginlik içerisinde geçen serbest hayat, özellikle özel televizyon kanallarıyla birlikte bütün evlere girmiş durumda. Bu tarz programlarda sunulan serbest ilişkiler, birçok Sünni-muhafazakâr yazara göre sadece “ahlaksız” değil aynı zamanda gençler için “kafa karıştırıcı”dır.

Sünni-muhafazakâr çevreler modern hayatın kafa karıştırıcılığını hemen her alanda izleyip eleştirmelerine rağmen, özel hayata ve aile yapısına ilişkin “kafa karıştırıcılığını” daha fazla sorun haline getiriyorlar. Bunun nedeni aileye verdikleri önem ve kadına attettikleri rol ile alakalıdır: Kendileri aileyi toplumun direği varsayıyorlar. Aile kurumu toplumu zararlı yeniliklerden korumakla görevli görülmekte ve burada asıl iş birer aile işçisi olarak kadına yüklenmekte. Nitekim elimde olan bütün aşk, evlilik ve aile rehberlerinde kadınlar evin direği olarak görülmektedir. Bu bağlamda kadın fedakâr bir anne, anlayışlı ve yardımcı bir eş ve Allah’tan korkan bir kul olarak sunuluyor. Erkekler ise evin dış direği olarak, evin geçimini sağlamaktadır. Özellikleri ise mertlik, çalışkanlık, dürüstlük ve tabii ki, günlük zevklerden uzak bir dindarlıktır. Özellikle anne ve eş olarak kadına biçilen rol Ayşe Kadıoğlu’nun (1998) tabiriyle Kemalizm, Sosyalizm ve İslamcılık gibi “büyük toplumsal projelerde” çok yaygındır. Sonuç itibariyle kadınlara toplumu şekillendirme, toplumu eğitme görevi verilmektedir. Bu düşünce sisteminde kadınlar, dindar dünya görüşünü en çok devam ettirebilenler olarak algılanıp, adeta “özel bir koruma alanına” alınmak istenmektedir.

Bu konu onlar için çok ciddi bir konu olsa gerek; nitekim bulabildiğim bütün aşk, evlilik ve aile rehberleri (romanlardan farklı olarak) erkekler tarafından kaleme alınmıştır. (Şelubi 1995, Çakmaklı 1996, Büyükçınar 2003)

Sünni-muhafazakâr erkeklerin bu kadar çok aile, aşk ve evlikle ilgilenmelerinin kadınlara yükledikleri bu toplumsal misyonla alakalı olduğunu düşünüyorum. Aşk, evlilik ve aile rehberlerinin - romanlardan farklı olarak - erkekler tarafından yazılmasını buna bağlıyorum. Bir parantez açarak, burada Sünni-muhafazakâr kadın ve erkek arasında bir fark olduğunu vurgulamak gerekiyor. Bir grup kadın, kadın ve erkek ilişkilerinde ve geleneksel aile yapısında bir takım değişiklikler talep edip değiştirmeye çalışırken erkekler geleneksel ve ataerkil statükoyu daha çok pekiştirmektedirler.

Söz konusu olan dindar değerleri korumak ve / veya teşvik etmek için birçok metinler yayımlanmaktadır. Aşk-evlilik-aile üçgeni, aşk romanları ile evlilik ve aşk rehberlerinde veya buna benzer dergi yazılarında konu edilip net tavsiyelerle Sünni-muhafazakâr dünya görüşüne göre ya pekiştiriliyor ya da biçimlendirilmeye çalışılıyor.

SONUÇ YERİNE:

Görüldüğü üzere, İslamî aşk söylemi bildiğimiz romantik aşktan oldukça farklıdır. Burada insanların tutkuları, cinsel arzuları, pembe hayalleri ön planda değildir. Burada ilahi aşkın verdiği manevî güçle dünyevî aşkın dayanması/idare etmesi veya güzel kılınması söz konusudur. Dünyevî aşk burada ayrıca “yakalanması gereken” ve “yakalanması arzulanan” bir duygu olarak algılanmamaktadır. Dünyevî aşk, nesillerin bilinen Sünni-muhafazakâr çerçevede devam etmesi için işlevsel bir unsurdur. İslamî aşk söyleminin bütün bu özelliklerine rağmen şunu unutmamak lazım: Özellikle Halit Ertuğrul gibi Nurcu ve “ılımlı İslamcılar”ın aşk söylemi Türkiye’de yaygın olarak rastlayabileceğimiz muhafazakâr değerlerle örtüşmektedir. İslamî aşkı bir alternatif olarak düşünürsek neyin alternatifi olduğunu da sormak gerekir. Bu sorunun cevabı yukarıda yerdiğim örneklerde saklı – Halit Ertuğrul gibi yazarların “İslamî aşk” söylemi radikal bir toplumsal İslamlaştırma arzusu ve dolayısıyla Türk toplumu için yepyeni/radikal bir İslam anlayışı teşkil etmiyor. Tam tersine: Halit Ertuğrul gibi yazarların İslamî aşk söylemi hala yaygın olan ama toplumsal değişimle birlikte yavaş yavaş kaybolan değerlerin özel alandaki “kurtarma operasyonu”dur. Dinî anlayış bu söylemde bir kopuş yaşamıyor; aksine, İslamî aşk söyleminde geleneksel dinî değerlerin devamı aranıyor. □

KAYNAKÇA

- Büyükçınar, Ahmet M. (2003), *Mutlu bir Aile Yuvası*, İstanbul: Bilge.
- Çakır, Ruşen (1992), *Ayet ve Slogan: Türkiye’de İslami Oluşumlar*, İstanbul: Metis Yay. (5. baskı).
- Çakmaklı, Kemal (1996), *Aile Mutluluğu ve Cinsel Eğitim*, İstanbul: Seha Yay.
- Dilipak, Abdurrahman (1995), *Bir Başka Açıdan Kadın*, İstanbul: Risale.
- Ertuğrul, Halit (1994), *Kendini Arayan Adam*, İstanbul: Nesil Yay.
- Ertuğrul, Halit (2000), *Düzceli Mehmet*, İstanbul: Nesil Yay.
- Ertuğrul, Halit (2002), *Aysel*, İstanbul: Nesil Yay.
- Ertuğrul, Halit (2004), *Aşk Böyle Yaşanır*, İstanbul: Nesil Yay.
- Ferşadoğlu, Ali (1995), *Gönüllü Kültür Kuruluşları*, İstanbul: Yeni Asaya Neşriyat.
- Furrer, Priska (2001) “Zwischen Didaktik und Ästhetik – İslamische Frauenromane in der Türkei”, *Die neue muslimische Frau. Standpunkte und Analyse* içinde (der.) Barbara Pusch, İstanbul: Orient-Institut: 111-121.
- Göle, Nilüfer (1998), *Modern Mahrem. Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yay. (5. baskı).
- Göle, Nilüfer (ed.) (2000); *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul: Metis Yay.
- Kadioğlu, Ayşe (1998), “Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”, *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, (der.) Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, İstanbul: Türk Tarih Vakfı: 89-100.
- Komerçoğlu, Uğur (yayınlanacak), “Islamic Patterns of Consumption”, *Social Change in the Turkic Speaking World* (working titel), Barbara Pusch, Filiz Kırıl, Arus Yumul ve Claus Schönig (der.) içinde.
- Korap, Elif (2004), “İslami ‘bestseller’”, *Milliyet*, 18.04.
- Şelubi, Ahmet (1995), *Örnek Aile Hayatı*, İstanbul: İhtar Yay.
- Şenlikoğlu, Emine (tarihsiz); *Bize Nasıl Kıydınız?*, İstanbul: Mektup Yay. 47. baskı.
- Ulvan, Abdullah Nasuh (1998), *İslam ve Aşk*, İstanbul: İhtar Yay.
- www.halitertugrul.com
- Yalçın, Selami (2004), *Aşkta Sonsuzluk*, İstanbul: Bilge Yay.